

הרב אליהו מאיר פייבלזון

בביאור עניין ההליכה לפני ד'

א.

ויאמר אליו אני א-ל-שד-י, התהלך לפני והיה תמים:

וכתב רש"י, "כתרגומו: 'פלח קדמי' הדבק בעבודתי". וברמב"ן הוסיף, "התהלך לפני - ללכת בדרך אשר אורה אותך, כטעם אחרי ה' אלוקיכם תלכו ואותו תיראו (דברים י"ג ה'), כי המצוה לאחוז דרכו קודם שיורנו יאמר "התהלך לפני", והבא אחרי הצוואה יאמר "אחרי ה' תלכו" והענין בשניהם ללכת אחרי השם, לירא ממנו לבדו, ולעשות מה שיצוה".

וביאור הדברים, שההליכה את ד', בין אם משתמשים בביטוי 'לפניו', בין אם 'לאחריו', ובין אם 'איתו', ענינה שמירת מצוותיו, וכעין זה פירש הרמב"ן עה"פ 'את האלוקים התהלך נח' (לעיל ו' ט'), וכן צריך לפרש את הנאמר בחנוך.

וצריך להבין מהו החילוק בין שלוש לשונות אלו, לפני ה', אחרי ה' ואת ה'.

ונראה לבאר, כי החילוק בין הנאמר באברהם שהתהלך לפני אלוקים, לנאמר בישראל שנצטוו ללכת אחרי ד', הוא, שישראל לא נצטוו אלא לעשות מה שציווה ד', אבל אברהם נצטווה להבין מדעתו מהו רצון ד' וללכת בו.

ובביאור החילוק בין ההליכה אחרי ד' להליכה עם האלוקים (שהרי את האלוקים, פירושו עם האלוקים), נראה לומר, שעמ"י קיבלו תורה והם נדרשים לשומרה לדורות, גם אחרי מיתת משה רבינו, כאשר ציווי ד' כתוב בתורה ואיננו מגיע דבר יום ביומו, וזה נקרא ללכת אחרי ד'. אבל נח, שהיה נביא, קיבל את ציווי ד' בכל עת ועת, ולכן כתוב עליו את האלוקים התהלך נח, שפירושו, עם האלוקים. ולפי דברים אלו צריך לומר שגם חנוך היה נביא.

ב.

וראויים הדברים לאברהם אבינו, שיהא הולך לפני ד' ויעשה מדעתו את ציווי יתברך, שהרי 'לא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים, והוא עובד עמהם, ולבו משוטט ומבין, עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה' (לשון הרמב"ם ריש הלכות עבודה זרה).

ובמדרש רבה (בראשית צה ג) אמרו רז"ל, "ומהיכן למד אברהם את התורה? רבן שמעון, אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים, והיו נובעות תורה, ומנין שכן הוא, שנאמר (תהלים ט"ז ז') אף לילות יסרוני כליותי. רבי לוי אמר, מעצמו למד תורה".

* המאמר התפרסם בעבר בעלון "ויבינו במקרא" בראשית (אלול תשס"ו).

וזו הייתה עיקר מעלתו של אברהם, שמתוך העולם כמו שהוא מלא עוותים, וכל בני האדם הולכים אחרי הטעויות שהעולם מוביל אליהם, אחד היה אברהם שהיטיב התבוננותו בעולם והגיע ממנו אל אמונת הייחוד ואל דרכי ד' הישרות והטובות.

וזרע אברהם שנבחר על ידי הקב"ה להיות לו לבנים ועבדים, אין הקב"ה מצפה מהם להגיע מעצמם אל האמת, ולכן נתן לנו תורה שתלמדנו את דרכי האמת, ולכן נאמר בנו, אחרי ד' תלכו. ואין הכוונה שאנו צריכים לקיים את התורה רק כציווי יתברך, אלא עלינו מוטל לעמוד במידת האפשר על דרך האמת וקו הצדק שבתורה, ולהגיע בעקבות התורה לקיום התורה כאילו היא נובעת מכליותנו, מתוך הבנה והזדהות מלאה עם דרכי ד'.

הוא שאמר דוד המלך, 'אברך את ד' אשר יעצני, אף לילות יסרוני כליותי, וברש"י, "גם אני אברך את ה' אשר יעצני לבחור בחיים וללכת בדרכיו, אף לילות יסרוני כליותי, ליראה אותו ולאהבה. ורבותינו פירשוהו על אברהם אבינו שלמד תורה מאליו עד שלא נתנה תורה אף אנו צריכין לישב המקראות על סדרן". וכוונתו, שפשוטו של מקרא שדוד הגיע מתוך התורה לדרגה כזו, שליבו וכליותיו יעוררוהו לקיום התורה, וחז"ל דרשו הפסוק על אברהם אבינו ע"ה, שמתוך כליותיו לבדן הגיע למדרגה זו.

ג.

ולעתיד לבוא נאמר על ישראל:

כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם, נאם ד',
נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה, והייתי להם לאלוקים והמה יהיו לי לעם.
ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר, דעו את ד', כי כולם ידעו אותי,
למקטנם ועד גדולם, נאם ד', כי אסלח לעוונם ולחטאתם לא אזכור עוד:
(ירמיהו ל"א, ל"ב-ל"ג)

וביאור הכתובים, שלעתיד יהיו דרכי התורה טבועים בלבנו לגמרי, ונעשה אותם מתוך התעוררות טבעית של הלב והנפש, וזהו הקיום המלא והראוי של ההבטחה שד' הוא אלוקינו ואנחנו לו לעם. כי כיום, שאנו מקיימים את התורה, לפעמים, גם כעבד הממלא רצון אדונו בלי הבנה ובלי רגש פנימי, אין זה נקרא שהוא אלוקינו ואנחנו עמו בשלימות.

וכאשר נזכה ונגיע למצב שבו הלב מורה על הדרך הנכונה לגמרי, לא יהיה צורך שאדם ילמד מחברו תורה ודרכי חיים, אלא כולם ידעו את ד' מעצמם, בין קטנים ובין גדולים. וכל זה יקרה אחרי שיסלח לנו ד' על כל חטאינו, שרק החטא הוא שגורם לזה שאין הלב והנפש מוליכנו לדרך הנכונה בשלימות.

ונראה עוד, שמה שכיום הקטנים לומדים תורה מן הגדולים, יש בזה צד חסרון. שהרי כל אחד מישראל יש לו נשמה פרטית, שיש לה דרכי עבודה פרטיים ודרכי הבנה מיוחדים בתורה. ואדם הלומד מחבירו, על כרחו מתערפלת אצלו הנקודה העצמית בתורה וביראת ד', ומתבטלת במקצת כלפי הנקודה המיוחדת של חבירו. אלא שזהו הכרח גמור, שכן

הקטנים אינם יודעים את התורה כראוי, ומוכרחים הם ללמוד מן הגדולים, ולעתיד לבא, לא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו.

ד.

ויש לציין כאן שמצינו פירוש אחר בפסוק זה, והוא בדברי הרמ"א או"ח א' א' בהגה"ה, וז"ל, "שיויתי ה' לנגדי תמיד" (תהילים ט"ז ח'), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים. כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו, והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול, הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיהו כ"ג כ"ד), אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב). ומה שנקט את הלשון, 'הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים', נראה שנתכוון לרמוז למה שנאמר באברהם התהלך לפני, ופירושו לפי"ז, שההליכה לפני ד' ענינה לזכור את הבורא בכל עת, ולהתנהג בכל מעשיו כיושב לפני מלך גדול, והרי זה ענין בפני עצמו, מלבד השמירה על מצוות ד' וחוקי התורה, וכבר יצויר אדם המקיים כראוי את כל מצוות התורה, ואינו זוכר את ד' בכל זמן.

ולפירוש זה, נראה שהתכוון אונקלוס בתרגומו, שתרגם אצל נח, "בדחלתא דד' הליך נח", וכן אצל חנוך, והכוונה שהם הלכו ביראת ד' כל ימי חייהם, בכל עת, אמנם לגבי אברהם תרגם אונקלוס את המילים התהלך לפני, פלח קדמי, וזהו פירוש אחר, וצ"ע.

והנה הפסוק 'שיויתי ד' לנגדי תמיד', נמצא בתהילים ט"ז, והמעייין שם יראה שהמזמור כולו אינו עוסק ביראת ד' אלא בביטחון בד', וקצת צ"ע מדוע שינה הרמ"א ופירשו על יראת שמים.

ה.

ואופן ג' בביאור הפסוק נמצא בדברי רבינו הגר"א.

הגר"א בביאורו לשו"ע, על דברי הרמ"א, 'הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים', כתב שזהו כל מעלת הצדיקים, והיינו שבא להוסיף על דברי הרמ"א, שאין זה רק אחד הכללים במעלות הצדיקים, אלא כל מעלת הצדיקים.

ויעוין בדברי הגר"א (פירוש משלי כ"ב י"ט) וז"ל, "ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישימו ביטחונם בד', לפי שעיקר הכל הוא הביטחון השלם, והוא כלל כל המצוות, עכ"ל. ועוד כתב (שם ל' ה'), וכן המצוות הן תרי"ג והן נכללות באחת, והיא הביטחון". ובפירושו לישעיהו (י' כ'), כתב וז"ל, "כי ביטחון הוא המעלה היותר גדולה". ובביאורו לאגדות הש"ס (אגדות דרבה בר בר חנה, ד"ה אייתי בודיא), כתב על דור חורבן בית ראשון שחטאו בג' עבירות חמורות, וז"ל, "ראשונים שהיו בהם ע"ז ג"ע ושפ"ד אלא שתלו ביטחונם בה', נמצא כי מעשיהם רע מאד, שכולם ביהרג ואל יעבור, עבירות חמורות שבתורה, וליבם היה טוב מאד, שמעלת הביטחון על כולם". ומסתבר מכל זה דשיטת רבינו הגר"א היא שכל מעלת הצדיקים היא מידת הביטחון.

והנה הגר"א הביא מקור לדברי הרמ"א ממאמר בר קפרא (ברכות ס"ג ע"א), "איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה? בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.", וכתב רבינו יונה בביאורו למשלי (ג' ו'), וז"ל, "פי', בכל פרטי מעשיך בכל דרך ופעולה, זכרהו והשב אל לבך כי אין לך כח ויכולת בפועל ההוא, ואיננו בידך רק ביד ד', ותלה בו תקוותך וציפייתך לחסד השי"ת". וכתב שם שהיא מעלת הביטחון.

מכל זה נראה שאולי אפשר לומר שהמדובר כאן (לדעת הגר"א) על מדרגת הביטחון, וההליכה לפני ד' היא ההישענות עליו בענייני החיים. ואם כנים הדברים, יתפרש לפי זה המשך הכתוב 'והיה תמים' כדברי רש"י עה"פ (דברים י"ח י"ג), 'תמים תהיה עם ד' אלוקיך', וז"ל, "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו".

1.

ועומק הדברים, שעיקר התורה היא היחס המתמיד להקב"ה, והוא הנקרא ידיעת ד', ועיקר ידיעתנו את ד', היא במידת הטבתו. והאמונה האמיתית במידת הטבה היא היא מידת הביטחון, כי היודע את טוב ה' בוטח בו ובכל אשר יביא עליו.